

MELINDA NADJ ABONJI

Duiven vliegen op

Vertaald uit het Duits door Dineke Bijlsma

vangennep amsterdam

Tito's zomer

Nu we eindelijk in onze amerikaan, een diepbruine Chevrolet, chocoladekleurig zou je kunnen zeggen, het stadje komen binnenrijden, schijnt de zon onbarmhartig, heeft de zon de schaduwen van de huizen en bomen bijna volledig opgeslokt, rond twaalfven komen we dus aan, we rekken onze halzen uit om te zien of alles er nog is, of alles nog hetzelfde is als de vorige zomer en alle jaren daarvoor.

We komen aanrijden, glijden over de met majestueuze populieren omzoomde weg, de laan die het stadje aankondigt, en ik heb het nooit tegen iemand gezegd dat deze ten hemel rijzende bomen me in een duizelingwekkende gemoedstoestand brengen, een toestand die me met Matteo verbindt (de roes waarin ik beland wanneer Matteo en ik eindeloos in het rond draaien, op de mooiste open plek van het dorpsbos, innig, zijn voorhoofd tegen het mijne, en later Matteo's tong, die eigenaardig koel is, de zwarte haren op zijn lichaam die zich tegen zijn huid aan vlijen alsof ze volkomen aan de pure schoonheid ervan overgeleverd zijn).

Wanneer we zo langs de populieren rijden, dit gezinder me van mijn zinnen berooft, ons chocoladekleurige schip geruisloos van de ene boom naar de volgende glijdt, ertussenin de lucht boven de vlakke, die zichtbaar wordt, ik kan hem zien, de lucht die nu stilstaat omdat de zon zo meedogenloos is, dan zegt mijn vader in de richting van de airconditioning, alles nog steeds precies hetzelfde, met zachte stem zegt hij: er is niets veranderd, helemaal niets.

Ik vraag me af of mijn vader hier niet het liefst een stel professionele tuiniers zou zien, die op zijn minst de takken zouden snoeien – beschaving tegenover wildgroei zouden stellen! – of die met efficiënte machines de populieren die het stadje aankondigen zouden vellen, voor eens en altijd (en wij zouden op een van die stronken zitten, met onze blikken de vlakke omvatten die zich met middaghitte heeft volgezogen, en mijn vader, die zelfs boven op een stronk zou gaan staan, zou zich een keer om zijn as draaien en dan, met de bittere stem van iemand die laat, maar beter laat dan nooit!, gelijk heeft gekregen, zeggen: eindelijk zijn die vervloekte, stoffige bomen weg).

Niemand weet wat deze bomen voor mij betekenen, de lucht tussen de bomen,

die je goed kunt zien, en nergens dragen de bomen zo veel beloften in zich als hier, waar de vlakke ze de ruimte geeft, en ik wil ook deze keer weer blijven staan, tegen een van deze stammen leunen, mijn blik omhoog richten, me door de snelle, kleine bewegingen van de blaadjes in vervoering laten brengen, en ik vraag mijn vader ook deze keer niet te stoppen, omdat ik op de vraag 'waarom' geen antwoord zou weten, omdat ik dan van alles zou moeten vertellen, maar in elk geval over Matteo, om uit te leggen waarom ik nu precies hier wil stoppen, zo vlak voordat we er zijn.

Onze auto, als door een geheime kracht voortgetrokken, haast immuun voor de oneffenheden in de weg, rijdt dus verder, en voordat we echt aankomen, staat ons nog een keer een 'er is niets veranderd' te wachten, wordt de beschaving nog eens een slag, dat wil zeggen een halt toegebracht, en wij kinderen drukken onze gezichten tegen de linker achterraut, die verbazingwekkend koel is, zien met ongeloofige ogen mensen die midden in een berg vuilnis leven, er is niets veranderd, zegt mijn vader, hutten van golfplaat, rubber, verformfaaid uitziende kinderen die tussen autowrakken en huisvuil spelen alsof het de gewoonste zaak van de wereld is, hoe zit het met de scherven, wil ik vragen, met het duister dat invalt, als de schaduwen gaan bewegen, als al die dingen die er nu in een heilloze chaos bij liggen tot leven komen? En heel even vergeet ik de populieren, Matteo, het gezinder, de Chevrolet, en het zwarte duister van de vlakke omhult me met al zijn vernietigende kracht, en ik hoor ze niet, de veelgeroemde en bewonderde zigeunerliederen, ik zie alleen de gretige schaduwen in het donker, door geen enkele straatlantaarn verjaagd.

En mijn vader kijkt schuin uit het raampje, schudt zijn hoofd, hoest zijn droge hoestje, hij rijdt zo langzaam dat je haast verwacht dat hij onze auto zo dadelijk zal stilzetten, kijk dat nu eens, zegt hij en hij tikt met zijn wijsvinger tegen het zijraampje (ik herinner me een vuur waarvan de rook wegdreef), ik, die de gezichten, stijf van het vuil, in me opneem, de scherpe blikken, de lompen, vodden, het trillende licht boven de vuilnishopen, ik laat mijn blik verder dwalen, alsof ik dit alles moet begrijpen, deze beelden van mensen die geen matrassen hebben, laat staan bedden, die zich 's nachts daarom misschien in de aarde ingraven, in de diepzwarte vlakke die nu, in de zomer, werkelijk boordevol zonnebloemen staat, maar zich in de winter zo totaal blootgeeft dat je er medelijden mee hebt, aarde, niets dan aarde, die in de winter door een loodzware hemel wordt samengeperst, die, wanneer de hemel haar met rust laat, een zee wordt, windstil.

Ik heb het nooit tegen iemand gezegd, maar ik houd van deze vlakte, die in een troosteloze streek overgaat en die je niets schenkt; volkomen alleen in deze vlakte, waarvan je niets kunt verwachten, waarop je hoogstens kunt gaan liggen, met uitgespreide armen, en dat is de bescherming die ze je biedt.

Als ik zou hebben gezegd dat ik van Matteo houd (een Siciliaan die een paar weken voor de zomervakantie onze klas kwam binnenvallen, *ciao, sono Matteo de Rosa!* en onmiddellijk bij iedereen, behalve bij de leraar, in de smaak viel), dan zouden de meeste mensen me misschien wel hebben begrepen, maar hoe zeg je dat je van een vlakte houdt, van de populieren, stoffig, koel, trots, en de lucht ertussenin? 's Zomers, als de vlakte een verdieping hoger is gegroeid, zonnebloemen-, mais- en tarwevelden waar je ook maar kijkt, en men vertelt dat er telkens weer mensen in de eindeloze velden verdwijnen, als je niet oppast, grijpt deze vlakte je en slokt je op, zegt men, en daar geloof ik niet in, ik geloof dat de vlakte een zee is, met haar eigen wetten.

Die arme stakkers, zegt mijn moeder, alsof we naar de tv zitten te kijken, en in plaats van van zender te veranderen, rijden we voorbij, rijden we verder in onze koelkast, die een smak geld heeft gekost en waarmee we zo veel plaats innemen dat de weg van ons lijkt, en mijn vader zet de radio aan, opdat de muziek al die armoede in een soort ritmische dans omtovert, de klompvoet van de werkelijkheid prompt wegwerkt: 'Kom hier, ga niet weg, kom hier, mijn schatje, en geef me een kusje...'

Met een verwaarloosbaar geluid steken we de spoorbaan over, rijden we langs het scheefstaande, roestige bord waarop al tijden de naam van het stadje hoort te staan, we zijn er, zegt mijn zus Nomi, ze wijst naar het kerkhof, waar een opvallende onrechtvaardigheid heerst, graven waar niemand zich meer om bekommert, eenvoudige, met onkruid overwoekerde, nauwelijks nog herkenbare houten kruizen, jaartallen en letters die je bijna niet kunt ontcijferen, we zijn er, zegt Nomi, en in haar ogen staat de angst te lezen om een van de komende dagen een bezoek aan het kerkhof te moeten brengen, hulpeloos bij graven te staan, zich voor de tranen van onze ouders te schamen, ook te willen huilen, je voor te stellen dat daarbeneden in de doodskist onze grootvader van vaderskant ligt, onze grootmoeder van moederskant, die wij, Nomi en ik, nooit gekend hebben, oudooms en oudtantes, je handen die op zulke momenten altijd in de weg zitten, het weer dat op zulke momenten altijd ongepast is, kon je maar huilen, wist je maar ten minste waar je met je handen heen moest; gladiolen en tere rozen naast graven die met stenen platen zijn bedekt, de doden wier namen in

steen zijn gegraveerd, leesbaar blijven voor het nageslacht, de stenen platen waaraan ik een hekel heb, omdat ze de aarde van de vlakke samenpersen, de zielen die eronder liggen beletten weg te vliegen.

Onze familie van moederskant en van vaderskant die onder stenen platen begraven ligt, in het ergste geval ontbreken de bloemen, de gele en roze rozen, de gladiolen, maar de graven, met stenen platen bedekt, worden niet verwaarloosd, ook al bezoekt niemand ze, ook niet op Allerheiligen, zelfs niet op Allerheiligen, zegt mijn moeder als een van haar nichten haar belt, haar met verstikte stem laat weten dat er behalve zij niemand op het kerkhof was om een lampje voor de overledenen aan te steken, de graven worden tenminste niet verwaarloosd, zegt mijn moeder dan, en in die zin ligt het diepe verdriet besloten van iemand die zich zelfs niet om de doden kan bekommeren, omdat ze te ver weg zijn om hen ten minste één keer per jaar, met Allerheiligen, bloemen te gaan brengen.

Omdat de dood zich zelden aankondigt, zijn we er dus bijna nooit als iemand van onze familie in Vojvodina sterft, en als tante Mancic of oom Moric ons belt, omdat ze de enigen zijn die een telefoon hebben, om ons te vertellen dat het een dag van slecht nieuws is, dan wordt het merkwaardig stil in onze huiskamer, misschien viel er wel iets over de dood te zeggen als we daar zouden zijn waar al onze familieleden wonen, we zouden ten minste kunnen horen wat zij over de overledene zeiden en we zouden zeker ontroerd zijn als Mamika, die met haar stem zelfs het meest verborgen hoekje van elke ziel weet te bereiken, een lied zou zingen, maar omdat we niet daar zijn waar de mensen drie dagen lang afscheid nemen voordat ze de stoffelijke resten, zoals zij dat noemen, aan de aarde toevertrouwen, omdat we alleen de telefoon hebben, een verre stem die bevestigt dat er iets onherroepelijks is gebeurd, bewegen we ons die dag van het slechte nieuws als halve geesten, we vermijden het zelfs elkaar aan te kijken, en ik herinner me dat vader de gele chrysanten die moeder op de huiskamertafel had gezet met een heftige zwaai in de vuilnisbak gooide op een dag in oktober 1979, toen we het nieuws gekregen hadden dat vaders geliefde oudtante was gestorven. Geen dodenbloemen, zei vader met een rood achterhoofd en met de afstandsbediening in zijn hand; Nomi en ik noemen chrysanten sindsdien de verboden bloemen, omdat we ze niet op tafel mogen zetten, en als we dan het kerkhof in onze geboortestreek bezoeken, de graven van onze overledenen met bloemen opfleuren, beslist nooit met chrysanten, ook al is het herfst, dan zijn we te laat gekomen, denk ik, dan zijn we een tweede keer alleen met ons verdriet.

En we hadden er toen geen idee van dat binnen een paar jaar de grafstenen omvergegooid, de granieten platen doorzeeft en de bloemen vernietigd zouden worden, omdat het in een oorlog nu eenmaal niet genoeg is om de levenden te doden, en als we er al een idee van hadden gehad, zouden we waarschijnlijk aan het graf van onze overledenen het hoofd hebben gebogen, erom hebben gebeden dat ons zachte zingen tot een soort magische bescherming zou uitgroeien, zodat de doden niet in hun eeuwige rust, zoals men dat noemt, zouden worden gestoord, maar we hadden er evengoed om kunnen bidden dat de regenwormen, engerlingen, springstaarten, duizendpoten en allerhande kevers niet door de plotselinge verandering van het licht wild door elkaar zouden gaan wriemelen en kruipen, en vervolgens, na deze verstoring, eindelijk weer het beschermende duister in zouden vluchten.

Onze splinternieuwe Chevrolet slaat af naar links, de Hajduk Stankova op, maakt een elegante bocht voordat mijn vader moet afremmen omdat deze weg niet geasfalteerd is, opgedroogde modder met een dunne laag stof erover die van onze Chevrolet een gepoederd onding maakt, de beschaving, ook hier tot een halt gebracht.

We zijn er, zeg ik, onze auto staat voor het toegangshek, een wal van uitgedroogde, kromgetrokken houten planken, zo'n twee meter hoog en drie meter breed, die nieuwsgierige blikken meer dan slechts een veelbelovende kier biedt, mijn vader zet de motor af, met knipperende ogen kijken we naar het kleine witte huis dat bij het hek hoort, door de zon hel verlicht, het huis van Mamika, de moeder van mijn vader, voor mij het prototype van een huis dat de eerste en diepste geheimen herbergt, en we blijven nog een tijdje zitten voordat vader het toegangshek opent, onze Chevrolet langzaam de binnenplaats oprolt, een kort getoeter de kippen en eenden opschrikt.

God heeft jullie gebracht, Mamika die niet glimlacht, niet huilt, die deze zin met de haar zo eigen tedere stem uitspreekt, ons een voor een over de wang streelt, ook mijn vader, haar kind, Gods genade die ons naar haar huiskamer, die tegelijkertijd haar slaapkamer is, brengt, Zijn goedertierenheid die ons Traubisoda, Apa Cola en af en toe een borreltje voorziet, Paus Johannes Paulus II, die ons zoals altijd in de vorm van een kleurenfotootje toelacht, en ik, die met angstvallige nauwkeurigheid de kamer inspecteer, met mijn blik het dressoir, de huiszegen en de uit lappen gemaakte tapijten zoek, hoop dat alles nog net zo is als vroeger, omdat ik, als ik naar de plek van mijn vroege jeugd terugkeer, voor

niets zo bang ben als voor verandering: de herkenning van oude, vertrouwde voorwerpen beschermt me tegen de angst om er als een vreemde in deze wereld bij te staan, van Mamika's leven te zijn buitengesloten, ik moet zo snel mogelijk naar de binnenplaats terug om met mijn angstvallige inspectie door te gaan: is alles er nog? De twee silo's van draadgaas waarin mais wordt opgeslagen en brutale muizen rondtarten, de blauwe waterpomp, die voor mij altijd een wezen is geweest (een dwerg? een ondefinieerbaar dier?), de rozen en nachtviooltjes waar mijn moeder dol op is, die je met hun geur 's nachts het hoofd op hol kunnen brengen, de straatstenen waarop in de zomer de pis verdampt, waar het bloed op spettert van de kippen die er, voordat Mamika kundig hun halzen doorsnijdt, net nog maiskorrels van hebben lopen pikken. Is alles er nog? vraag ik me stilletjes af, en waarom ik vlak nadat we zijn aangekomen nu juist door die bewuste onrust gegrepen word en dat ik niet de enige ben met dit akelige gevoel, dat Nomi er evengoed last van heeft, maar er anders mee omgaat, is me pas veel later duidelijk geworden.

En nadat ik de binnenplaats heb geïnspecteerd, het kippenhok, de tonnetjesplee, de mesthoop, de tuin en natuurlijk de zolder – die de mooiste van alle geheime prijsgeeft –, moet ik gauw weer de half vergane ladder afklimmen, oppassen dat ik niet op een van die schitterende ijsbloempjes trap die tussen de straatstenen groeien, ik moet gewoon zo snel mogelijk naar het hek terug, de klink optillen, mijn hoofd om de deur steken om te kijken of ze er nog is, die gekke vrouw met haar wilde haren, met ogen die alles geloven en alles vergeten, die vragen, voordat haar mond het doet, heb je iets voor me? iets lekker zoets? voor mijn hart, een snoepje? Ik moet kijken of Juli er nog is, die altijd een onnozel kind is gebleven, zoals ze zeggen, hoewel ze al lang borsten heeft en ruig haar onder haar oksels, Juli, die een paar steenworpen verderop tegen de muur van het huis leunt of op een klapstoel zit, de dag niets anders aandoet dan hem te aanschouwen, Juli, ben je er? De gekke vrouw, voor wie wij kinderen bang zijn, die we eindeloos belachelijk maken, Juli, van wie we houden omdat ze alles gelooft wat we zeggen en die ons dingen vertelt die uit een vreemde wereld lijken te komen (hé Nomi en Ildikó, zegt Juli, jullie hebben een zus, ja, ja, ja, dat weet ik, ze is beeldschoon, ja, ja, ja, en Juli grinnikt, dat weet ik, kijk maar eens, en Juli wijst naar de grote oranje bloemen op haar jurk, dat zijn mijn ogen, ja, ja. .).

Traubi! zeggen Nomi en ik als uit één mond als we onze handen hebben gewassen, aan Mamika's gedekte tafel gaan zitten en de flesjes al op een plastic dienblad klaarstaan, Traubisoda! Zo heet het toverdrankje uit ons geboorteland, een smal flesje, zonder etiket, waarop witte letters op groen glas prijken, Mamika die een heleboel Traubisoda voor ons heeft ingekocht, alleen voor jullie!, en natuurlijk zijn Nomi en ik verwende nesten, die het vermakelijk vinden dat de mensen in het Oosten Coca-Cola proberen te imiteren en daarbij niet verder komen dan een bruin onsmakelijk brouwsel, Apa Cola genaamd, (Apa Cola, wat een bespottelijke naam!), maar Traubi vinden we heerlijk, we vinden Traubi zo heerlijk dat we erover denken er een paar flesjes van mee naar huis, naar Zwitserland, te nemen om onze vriendinnen te laten zien dat ze bij ons, in ons geboorteland, iets hebben dat ongelooflijk lekker smaakt – maar tot nu toe hebben we dat niet gedaan.

Mamika, die kippengoulash met knoedels opdient, gepaneerd varkensvlees met gefrituurde aardappelen en pompoen, zongezuurde komkommers en tomatensalade met rode ui, Mamika, van wie we zoveel Traubi mogen drinken als we maar willen, en voor een keer mogen we tijdens het eten van tafel opstaan om eindeloos Mamika's zachte huid te kussen, we drukken ons van links en van rechts in de warmte van haar jurk, en alleen Mamika werkt ons niet op de zenuwen als ze zegt dat we allebei zeker twee vingerbreedtes zijn gegroeid, mijn grote meisjes, zegt ze, nog even, en dan zijn jullie jonge vrouwen! Nomi en ik, we leggen een voor een onze handen om Mamika's haarknoet, omdat het zo lekker en zacht aanvoelt, haar gevlochten haar op onze handpalmen, en ik, die deze zomer al het gevoel heb dat mijn benen te lang zijn, mijn handen te groot, er altijd wel iets aan mijn lichaam is dat niet meer klopt, ben dus beslist meer dan twee vingerbreedtes gegroeid, en toch voelt voor mij de wereld van de volwassenen nog ver weg, dat merk ik vooral als vader en moeder over ons leven in Zwitserland beginnen te praten, over het werken in onze zaak, WASSERIJ, STRIJKSERVICE, PERSSERVICE, staat er op een zwart-wit bord, en vader tekent voor Mamika's ogen letters in de lucht, en getallen, hoeveel een gestreken overhemd kost, een tafellaken, een hemd,

hoeveel korting we geven als iemand tien overhemden tegelijk brengt, en moeder beschrijft wat voor ingewikkelde stoffen rijkelui allemaal hebben, dat moeten je vingers eerst goed leren, hoe je met het strijkijzer over die stoffen moet gaan, voor zo'n prijs mag er geen vouwtje te zien zijn, zegt ze, en ik, die met één oor naar mijn ouders luister, heb het er bijna onhoorbaar met Nomi over wat onze vriendinnen van onze Traubisoda zouden vinden, Betty zegt ongetwijfeld: niet slecht, maar niets bijzonders!, en Claudia draait het flesje waarschijnlijk in haar hand rond en zegt dan helemaal niets of haalt alleen haar schouders op, het is tenslotte niet gemakkelijk iets toe te geven, oppert Nomi, nee, inderdaad!, het is niet eerlijk als we onze vriendinnen tot een leugen dwingen, luidt onze conclusie, we vertellen liever enthousiast over onze Traubisoda en wachten wel tot de dag dat het drankje veel beroemder is dan alle andere, beroemder zelfs dan Coca-Cola, ja, dat doen we!, en Nomi schenkt nog eens voor ons in, vader en moeder, die ondertussen vertellen dat we ook bezorgen, de gestreken was in grote manden, meestal 's avonds, bij de klanten thuis brengen, natuurlijk kost dat extra als we daarvoor de heuvels in moeten, die wonen tenslotte liever boven, de rijken, zegt vader lachend, en terwijl hij nog over de honden vertelt die hem bij het bezorgen al gebeten of bijna gebeten hebben, denk ik eraan hoe we in de kelder, daar waar twee wasmachines staan, wasverzachter, wasmiddel en speciale zepen, talloze plastic manden in alle maten en kleuren, stoffen zakken met knijpers en verder nog een buffet met servies, kruiden en een kookplaat, hoe we aan de kleine houten tafel gaan zitten die vader op straat heeft gevonden, en we daar waar het altijd koud is en het pas gewassen wasgoed hangt, tussen de middag eten, zwijgend, omdat vader niet wil dat we praten onder het eten. Nomi en ik, we meten als we met z'n tweeën zijn de meest vormeloze onderbroeken met onze vingers op, stellen ons voor hoeveel keer onze bovenbenen en achterwerk erin zouden passen, in die tenten!, de rijken moeten ook naar het toilet en soms zijn ze echt wel heel erg dik, zeggen we giechelend, maar ik schaam me als die bewuste persoon zijn was dan komt ophalen, ik hem bij het afrekenen in de ogen moet kijken, en dat weet niemand, zelfs Nomi niet.

Dat klinkt als hard werken, zegt Mamika, ze snijdt een stuk brood af, een vingerdikke boterham die ze vader toesteekt. Maar we verdienen wel geld en niemand schrijft me de wet voor, antwoordt hij, hij laat zijn tanden zien en schenkt zichzelf nog een glaasje in, vertelt u eens, Mamika, moet u nog altijd in de rij staan voor dit belachelijke brood, midden in de nacht, nu de koning

der partizanen eindelijk dood is? of kunt u nu brood kopen, 's middags of wanneer ook...?

En zo dadelijk zal vader over de fundamentele verschillen tussen Oost en West beginnen, over de meest fundamentele verschillen die er sowieso in het universum kunnen bestaan, en daarbij het ene na het andere borreltje achterover gooien, de zelfgestookte perenbrandewijn van oom Móric, nu, in het jaar dat kameraad Josip Broz Tito gestorven is en bewaarheid zal worden wat alle mensen, in ieder geval de intelligente, al lang weten, namelijk dat er verscheidene generaties overheen zullen gaan voordat de socialistische wan-economie zich zal herstellen, als dat al gebeurt! (en dit en nog veel meer hebben we tijdens onze reis al allemaal te horen gekregen), als vader eenmaal echt goed op dreef is, zegt Nomi totaal onverwachts en met de onverbiddelijk schelle stem waarmee ze anders om snoep bedelt: ik wil dat Mamika nu met me praat, ik wil dat Mamika nu vertelt. En ze vraagt grootmoeder hoeveel jongen de varkens hebben, vraagt naar de ganzen, de kippen, of we later ook eieren kunnen rapen, ze wil weten of Mamika de eenden nog steeds vetmest, of Juli nog steeds inkopen voor haar doet op de markt, en de tuin van meneer Szalma, hoe staat het daarmee? En Nomi valt Mamika om de hals, praat en praat maar door, zodat moeder over haar verhitte gezicht strijkt en zegt, we zijn er nog maar net, je hebt nog een paar dagen de tijd om Mamika de oren van het hoofd te vragen.

Maar ik wil nu alles weten, zegt Nomi, ik wil nu alles precies weten, zegt ze nog eens, en ze drukt zich dicht tegen Mamika's wang, ze huilt bijna, haar stem slaat over, en moeder schudt niet-begrijpend haar hoofd, en vader zegt, ik heb na zo'n rit geen zin om naar dit gejengel te luisteren en zijn hand suist op tafel neer, en omdat er geen vlieg te zien is, krimpen we allemaal ineen, behalve grootmoeder, die met kalme stem zegt: hartelijk welkom in mijn huis! Hartelijk welkom met alles wat jullie meebrengen naar mijn huis, mijn lieve Miklós!, goed, ik maak met Nomi en Ildikó een wandeling en rust jij in de tussentijd maar wat uit, daarna komt het dessert!

Het zachte zingen van mijn grootmoeder, het nachtelijke gekwaak van de kikkers, de varkens, als ze met hun varkensoogjes knipperen, het opgewonden gekakel van een kip voordat ze geslacht wordt, de nachtviooltjes en de abrikozenrozen, de grove taal, de onverbiddelijke zomerzon en dan de geur van gestoofde uien, mijn strenge oom Móric die plotseling opstaat en begint te dansen. De sfeer van mijn jeugd.

Dit was na lang nadenken mijn antwoord toen een vriend me jaren later vroeg wat mijn geboorteland precies voor me betekende, en echt belangrijke dingen wilden me op dat moment niet te binnen schieten. Ten eerste het relatief onbekende, maar eigenlijk allerlekkerste drankje ter wereld: Traubisoda, dat vast en zeker ook door paus Johannes Paulus II is gezegend en voor mij zo onlosmakelijk met mijn geboorteland is verbonden dat ik het gewoon ben vergeten te noemen. En ten tweede iets wat zich niet zo gemakkelijk in één woord laat vangen, namelijk de herinnering aan Nomi, hoe ze met haar gezeur vader en moeder op de zenuwen werkte, in die zomer van 1980, toen ze vlak nadat we waren aangekomen alles van Mamika wilde weten, werkelijk alles, en wel meteen; het gezeur van mijn zusje, zo begreep ik opeens, was te vergelijken met mijn heimelijke, razendsnel uitgevoerde inspecties: omdat we allebei bang waren niets meer met ons geboorteland te maken te hebben, wilden we de tijd inhalen dat we er niet waren geweest, en tijdens die inhaalrace waren we ontzettend opgelucht als we ons aan heel gewone, alledaagse dingen konden vasthouden, het hakblok dat gelukkig nog steeds op dezelfde plaats stond, namelijk bij de varkensstal in de buurt van de tonnetjesplee, Mamika, die in de tussentijd geen nieuwe koeien had gekocht, of fazanten, maar nog steeds met haar varkens, kippen, ganzen en eenden leefde, de piepkleine duiventil die nog altijd op zolder te vinden was – en van Mamika weten we dat ze die duiven alleen voor onze moeder houdt, omdat die grootmoeders duivensoep het lekkerst van alles vindt en zich daar ieder jaar weer als een kind, zoals ze zelf zegt, op verheugt – we zijn blij als we op onze wandeling met Mamika zien dat ze van haar groentetuin geen bloementuin heeft gemaakt en dat de pruimenboom nog steeds daar staat waar hij al jaren staat, naast de maisopslag, en een deel van de vruchten valt in de tuin en de rest op de straatstenen, waar de pruimen binnen de kortste keren aan de mieren, kevers, wespen en de altijd wezenloos rondpikkende kippen ten prooi vallen. Wanneer Mamika ons haar wereld laat zien, bij de houten schutting die aan de varkensstal grenst blijft staan, en zegt, ja, de binnenplaats van meneer Szalma ligt er nog steeds even verwaarloosd bij, kijk zelf maar!, wanneer we door de vingerbrede spleet in de schutting loeren, de enorme pompoenen zien, die op sommige plekken al zijn opengebarsten, het onkruid dat de mooie rozen verdringt, wanneer we Mamika horen zeggen dat ze het niet van die aardige meneer Szalma kan begrijpen dat hij elk jaar zijn huis opnieuw wit schildert maar zijn tuin zo laat verkommeren, kijk nou toch hoe die klimop de bessenstruiken overwoekert!, dan zijn Nomi en ik

gerustgesteld, omdat ons geboorteland nooit mag veranderen, en als het dan toch moet, dan niet meer dan een heel klein beetje (en op ons achttiende, als we meerderjarig zouden zijn, zouden we terugkomen, onder Mamika's warme, dikke dekens kruipen en we zouden dromen dat we een paar jaar weg waren geweest, in Zwitserland).

Ja, eindelijk zijn we er, na onze wandeling merken we dat we werkelijk zijn aangekomen, dat we nu op de plek zijn waar onze grootmoeder haar leven doorbrengt, Mamika, die ons trouwens twee keer met Pasen en een keer met Kerstmis in Zwitserland heeft opgezocht, die verder nog maar één keer in het buitenland is geweest, in Rome namelijk, om de paus de hand te kussen, en Mamika glimlachte toen ze ons over haar vermoeiende busreis naar haar geliefde paus vertelde, over Rome, dat haar zo eindeloos groot toescheen dat ze zich voortdurend aan haar stok of aan haar vriendin moest vastklampen. Mijn grote kleine meisjes, zegt Mamika als we haar een arm geven, langzaam naar onze auto toe lopen omdat vader ons heeft geroepen, we moeten hem bij het uitladen helpen, en pas wanneer we onze volgepakte Chevrolet leeghalen, onze tassen en koffers naast de waterpomp neerzetten, valt het me op dat het nog steeds even heet is, terwijl het inmiddels al lang middag is.

Wat een auto!, zegt Mamika, en ze vouwt haar handen op haar rug samen, dat je met zo'n ding überhaupt kunt rijden, Miklós, zie je eigenlijk wel waar het begin en het eind is? In Amerika rijdt iedereen in zo'n ding, antwoordt vader, echt waar!, benadrukt hij als Mamika hem met opgetrokken wenkbrauwen aankijkt, kom, gaat u er even in zitten, en vader trekt het portier aan de passagierskant open, strijkt over het lichte leer van de zitting, is nog lekkerder dan in een bed slapen, en vader steekt een sigaret op, Mamika aarzelt, zegt, ik ben te oud voor zoiets moderns, en moeder merkt op dat er morgen ook nog een dag is, maar vader pakt Mamika's handen al, houdt die zachtjes maar stevig vast, terwijl ze zich bukt, gaat zitten, haar benen naar binnen trekt om zich vervolgens goed op de brede leren autostoel te installeren. Vader, die met een elegante zwaai het portier aan Mamika's kant dichtgooit, en Nomi en ik, we zijn op onze koffers gaan zitten, wij kijken toe hoe Mamika door de voorruit staart, probeert te glimlachen, vader, die al achter het stuur is gaan zitten en Mamika nu ongetwijfeld van alles aan het vertellen is over de automatische versnellingsbak, de raampjes die met een knop kunnen worden bediend, de airconditioning, het comfort, een woord dat vader fout beklemtoont, maar altijd graag gebruikt.

Nomi, moeder en ik weten dat we de komende dagen nog heel wat van dat soort taferelen zullen meemaken, en als we overmorgen naar het huis van oom Móric rijden om de bruiloft van zijn zoon Nándor te vieren, zullen de mannen in hun feestelijke kostuums zich binnen de kortste keren om onze Chevrolet scharen, alsof we gekomen zijn om de auto eer te bewijzen en niet het bruidspaar; we zien hen al, de mannen, hoe ze met langzame, waardige passen om de auto heen lopen, liefkozend met hun hand over het glimmende metaal gaan, omdat elke kleine aanraking ervan geluk hoort te brengen, en iemand, nee, niet iemand maar Nándor, de bruidegom, mag dan de motorkap opendoen, de handeling verrichten die eindelijk de kern zal blootleggen, de motor!, en vader zal hem starten, en de mannen zullen gesprekken met elkaar voeren terwijl de motor loopt, ze zullen praten, praten, praten, roken en naar de belangrijke onderdelen wijzen die samen een geheel vormen, een mooi geheel, dat niet alleen beweegt of rijdt, maar dus ook een perfect rijgevoel geeft.

Zo of ongeveer zo zal het gaan, en moeder, Nomi, ik, onze tantes en nichten zullen een beetje achteraf staan, naar de mannen wijzen, binnen zekere grenzen grapjes maken over het geduld en de ernst waarmee de mannen zich op de techniek storten, op zulke momenten zijn we echt niets anders dan domme ganzen die de hele tijd snateren om de aandacht af te leiden van datgene waarvoor we zo gruwelijk bang zijn, namelijk dat het eensgezinde enthousiasme ineens in een ruzie zal omslaan, omdat een van hen misschien beweert dat het socialistische systeem ondanks alles toch zo zijn voordelen heeft, wij domme ganzen weten dat er maar één zin voor nodig is, en de nekken van de mannen zien er opeens woest en naakt uit: Ja, ja, een goed idee, het communisme, op papier...! En het kapitalisme! De uitbuiting van mensen door mensen...! Wij kletstantes weten dat het maar een piepkleine sprong is van de techniek naar de politiek, van een vuist naar een kaak – en als de mannen eenmaal de politiek in duiken, is het net als wanneer je begint te koken en je meteen al weet dat het eten om de een of andere reden gaat mislukken, te veel zout, te weinig paprika, aangebrand, het maakt niet uit, politiek is gewoon gif, aldus Mamika.

Op Mamika's binnenplaats ziet onze Chevrolet er op de een of andere manier wereldvreemd uit, bedenk ik, als moeder haar handen op onze schouders legt, Nomi en ik op het einde van de vertoning wachten en een uiltje, dat ergens ineengedoken in een boom zit, zijn bedeesde roep op de achtergrond laat horen, we kunnen onze bagage wel alvast naar binnen dragen, zegt moeder, jullie weten dat dit nog wel even kan gaan duren, en ze pakt twee tassen, begint te lopen,

richting het huis, maar Nomi en ik, we blijven op onze koffers zitten, trekken onze schoenen uit, en de stenen zijn zo heet dat we ze alleen maar met onze teentoppen kunnen aanraken, ontzettend heet, zegt Nomi, ja!, en we kijken schuin naar onze Chevrolet, naar onze vader die achter het stuur bezig is, zijn snijtanden, die telkens weer fel achter de voorruit opflitsen, en pas later, als we ons deze vreemde scène weer herinneren, weten we waarom we toen op onze koffers zijn blijven zitten, al vonden we het akelig te moeten zien hoe hulpeloos Mamika haar hoofd naar vader toe draaide en daarna weer naar ons keek, haar zwarte hoofddoek die ver over haar voorhoofd was gezakt; we zouden vast en zeker snel zijn opgestaan om ons niet al te lang door Mamika's hulpeloosheid verward te hoeven voelen, maar vader, onze vader?, zag er ondanks zijn sigaret, zijn ondoordringbare snor, zijn gouden tanden, zijn rimpels op voorhoofd en wangen, onze vader zag er opeens jaren jonger uit, een jongen die met het uitbundige enthousiasme van een kind zijn moeder over zijn nieuwe aanwinst vertelt en ontzettend graag bevestiging, een paar liefdevolle, lovende woorden van haar wil horen (en Mamika zal hem geven wat hij zo ontzettend hard nodig heeft, hoewel ze zich allesbehalve op haar gemak voelt, zal ze merken wat hij zo graag van haar wil) – Nomi en ik, we blijven zitten, omdat we zo lang mogelijk naar deze jongen willen kijken, en wel zo lang dat we hem nooit meer vergeten.